

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЄС: НАСЛІДКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

(Доповідь)

Дослідження присвячене вивченню наслідків процесів глобалізації, інтернаціоналізації та Європеїзації у сфері вищої освіти. Серед таких наслідків виділяють конкуренцію, ринкові відносини, рейтинги, підприємницький характер ВНЗ, акредитацію, альтернативне фінансування, тощо. Результати даного дослідження можуть сприяти більш глибокому розумінню поточного стану глобалізації вищої освіти в Україні.

Ключові слова: *вища освіта; глобалізація; інтернаціоналізація; Європеїзація; ЄС.*

Починаючи з кінця 20-го століття процес глобалізації увійшов в усі сфери життя, захопивши й вищу освіту ЄС і світу. Виникли абсолютно нові явища, пов'язані з вищою освітою, які набули вагомого значення для сучасної освітньої політики: мобільність студентів, автономія університетів, забезпечення якості освіти, елітні університети, рейтинги, тощо.

Поряд з процесом глобалізації відбувається процес інтернаціоналізації, який також став широко поширеним і стратегічно важливим явищем у вищих навчальних закладах (ВНЗ). Він включає в себе широкий спектр заходів, таких як мобільність студентів і співробітників, інтернаціоналізація навчальних програм та забезпечення якості освіти, міжвідомчої співпраці у сфері освіти та досліджень, а також створення міжнародних університетських консорціумів.

Вища освіта ЄС набула ознак маркетизації, стала тісно пов'язаною з ринком праці, орієнтованою на його вимоги. Підтвердженням тому є широко вживані терміни «економіка, основана на знаннях» і «Європейська сфера навчання впродовж життя», які тепер є ключовими словами освітніх стратегій. Більшість інноваційних концепцій ВНЗ в Європі базуються на Американській моделі. У той же час європейська ідентичність включає елемент невизначеного майбутнього, який пояснюється відкритістю, розширенням і демократичними процесами. Таким чином, Європейські освітні стратегії, навіть підкреслюючи актуальність інтернаціоналізації та неминучість глобалізації, не визначають

кінцеву мету, а є інструментами для встановлення загальної платформи, яка дозволить бути рівноправними партнерами на світовому ринку освітніх послуг і зайнятості.

Саме Американська модель освіти підштовхнула Європу до збереження Європейської ідентичності вищої освіти в глобалізованому світі. У результаті виникла ідея Європеїзації, яка може бути гарантована змістом навчальних програм: пропозиція для університетів прийняти загальний навчальний план для Європейських ВНЗ.

Відповіддю на виклики глобалізації стала Болонська декларація - «загальна європейська політика, спрямована на реформи на рівні вищої освіти», що була підписана у 1999 році. Політика Болонського процесу передбачає, що національні уряди можуть значною мірою встановлювати поведінкові правила для ВНЗ і вони можуть не реагувати на широкі міжнародні можливості поки зростання на їхніх національних ринках не зупиниться.

Питання глобалізації поряд з інтернаціоналізацією вищої освіти ЄС широко обговорюється у науковому дискурсі. Ці два терміни використовуються як з протилежними значеннями, так і заміщують один одне. Вивчаючи питання тлумачення термінів «інтернаціоналізації» та «глобалізації» вищої освіти, дослідники вказують на існування різних підходів. Так, Ганс де Віт зазначає, що «інтернаціоналізації» стосуються більшість понять, пов'язаних з навчальною програмою: міжнародні дослідження, глобальні дослідження, полікультурна освіта, міжкультурна освіта та інше, або пов'язані з мобільністю: навчання за кордоном, освіта за кордоном, академічна мобільність тощо.

Дослідники вказують на складні відносини між глобалізацією та інтернаціоналізацією у вищій освіті. Френс ван Вьют стверджує, що: «з точки зору як практики, так і сприйняття, *інтернаціоналізація* наближається до усталеної традиції міжнародного співробітництва, мобільності, основних цінностей якості та передового досвіду, тоді як *глобалізація* більше стосується конкуренції, нав'язуючи концепцію вищої освіти як товару, який можна продати та кидає виклик концепції вищої освіти як суспільного блага».

Процес Європеїзації розуміється як «Європейський шлях» для управління єдністю та різноманітністю вищої освіти. «Інтернаціоналізацію» вважають процесом міжнародних відносин. «Європеїзація у вищій освіті, яка почалася в інтернаціоналізації і продовжує існувати підтримуючись нею, призвела до форми глобалізації в регіональному масштабі з наслідками, які ще не були повністю очевидними. Тенденції до інтернаціоналізації та глобалізації постійно зміцнюються одна одну». Слайд 1.

Ознаки глобалізації вищої освіти
<ul style="list-style-type: none">
• Мобільність студентів
• Автономія університетів
• Забезпечення якості освіти
• Рейтинги
• Елітні університети
• Мова освіти - англійська

Які саме наслідки глобалізації та інтернаціоналізації є вже очевидними для вищої освіти ЄС? **Глобалізація** виникла як політичний контекст у національній системі вищої освіти і ВНЗ повинні розробляти стратегії, щоб відповідати на неї. На національному рівні, дерегуляція та підвищення інституційної автономії дозволяє ВНЗ краще реагувати на міжнародні проблеми. Дерегуляція збігається із зменшенням державного фінансування вищої освіти на душу населення, що призводить до змішаних механізмів фінансування та до інституційного підприємництва. ВНЗ, які серйозно сприймають тенденції глобалізації, зосереджують свою підприємницьку діяльність більшістю на отриманні доходу з міжнародних джерел, наприклад, транскордонний маркетинг курсів і навчальних програм, а також міжнародне співробітництво в проведенні дослідження.

Поява глобалізації відбувається в зміні парадигми інтернаціоналізації, як перехід від співпраці до конкуренції. У Європі спостерігається тенденція порівняння з вищою освітою в США. У більш загальному розумінні сильна загроза сприймається від англосаксонської системи вищої освіти та її сильної позиції на світовому ринку. У вищій освіті переважає англійська мова як *lingua*

fransa, гнучкі структури ступеня, сильні традиції дистанційного навчання, (диференційна) системи плати за навчання, що стимулюють ВНЗ активно торгувати самими собою та уряди - активно підтримувати міжнародний маркетинг, щоб мати міцну позицію на світовому ринку. Слайд 2

Глобалізація вищої освіти	
Маркетизація	Інтернаціоналізація
<ul style="list-style-type: none"> • зв'язок з ринком праці • орієнтація на вимоги ринку праці 	<ul style="list-style-type: none"> • мобільність студентів і співробітників • інтернаціоналізація навчальних програм

Елементами глобалізації є кількість іноземних студентів, що навчаються в університетах ЄС та використання англійської мови. Кількість іноземних студентів, що навчаються в Австралії, Швейцарії, Нової Зеландії, Австрії, Великобританії, Бельгії, Німеччині та Франції перевищує 10% але в Кореї, Польщі та Туреччині вона незначна. Зовнішній рух студентських громад перевищує 5% у Люксембурзі, Ісландії, Словацькій Республіці, Ірландії, Греції, Норвегії та Австрії, але в США, Австралії та Мексиці він низький.

Багато студентів з не англомовних країн хочуть придбати англійську мову та ступені з англомовних систем, тоді як порівняно небагато англомовних студентів хочуть придбати інші мови та ступені з не англомовних країн. Англійська мова є провідною мовою бізнесу та професій, єдиною глобальною мовою науки, науково-дослідних і наукових публікацій. Англійська мова також поширюється як засіб навчання в не англомовних країнах, зокрема в програмах, призначених для залучення іноземних студентів.

Поява глобальних рейтингів зробила конкурентоспроможність вищої освіти більш видимою та багатополлярною. На думку Т. Керікмяе та Ж. Моне «рейтинг університетів дуже залежить від кількості та якості академічного персоналу, а також кількості призів та опублікованих статей». Крім того, «рівень зайнятості випускників є одним з найбільш конкретних оцінок успіху системи освіти».

Результатом процесу глобалізації вищої освіти стало нове державне управління ВНЗ, які все частіше залучаються до управління персоналом, прийняття рішень про організацію. Глобалізація охоплює ринки та конкуренцію між ВНЗ та між країнами.

Передумовою для **інтернаціоналізації** стало зростання міжнародної конкуренції у вищій освіті через залучення нових типів постачальників вищої освіти (корпоративні університети, Інтернет-провайдерів, тощо), які працюють на чисто комерційній основі, а також сильне збільшення транскордонної освіти та значний експорт та імпорт освітніх послуг.

Політика інтернаціоналізації включає мобільність студентів і співпрацю з Центральною та Східною Європою. Для заохочення студентів до навчання в університетах ЄС Європейською Комісією були розроблені та впроваджені програми мобільності: ERASMUS був насамперед політичним та економічним кроком для стимулювання європейської ідентичності та розвитку міжнародної конкурентоспроможності через освіту; SOCRATES для просування мовних навичок, дистанційного навчання та інформації. Leonardo da Vinci спрямована на сферу професійного навчання.

Варто зазначити, що на думку критиків глобалізації, цей процес не відбувається без проблем. Дослідники переконані, що тенденції глобалізації будуть шкодити вищій освіті в малих країнах і мовній області. Це посилить драматичну нерівність серед університетів, з домінуючою роллю університетів світового класу в західних країнах. Менші та бідніші країни матимуть менше автономії або низький конкурентний потенціал у глобалізованому світі через нестабільну торгівлю та проблеми доступу до ринку, що сильно впливає на освітню сферу.

Інший критичний аргумент стосується потенціалу ВНЗ та негативного впливу на традиційні академічні цінності (прагнення до стипендії, дослідження, кероване цікавістю), які ризикують опинитися під загрозою зникнення внаслідок більшого акценту на діяльність для отримання прибутку та ринкові відносини.

Глобальна конкуренція та міжнародні рейтинги, підняли гонку інвестиційного озброєння. Результатом є зосередження на фінансуванні та доступності вищої освіти. Очевидно, що Європейська соціальна модель набуває все більшого тиску – держави-члени ЄС шукають альтернативний варіант фінансування вищої освіти.

Поява глобальних рейтингів розглянули якість вищої освіти в міжнародних рамках. Вони успішно пов'язали привабливість країн світу з можливістю вищої освіти приваблювати таланти та виробляти знання. Якщо вища освіта є двигуном економіки, тоді якість і статус ВНЗ є важливими показниками конкурентоспроможності. Це перетворило якість від очолюваної вищою освітою в щось кероване та регульоване урядом.

Сьогодні показники стандартів національної освіти визначаються результатами професійної акредитації ВНЗ, що здійснюють агентства з якості та стандартів освіти. Такі агентства мають великі повноваження для реєстрації та оцінювання показників діяльності ВНЗ у відповідності до стандартів, встановлених міністром освіти. «Добровільний» або «саморегулюючий» аспект цих процесів приховує реальність того, що конфіденційні результати вже не є прийнятними, і неможливість участі в акредитації може мати негативні наслідки для інституційної легітимності, фінансування чи репутації, а також для інституційної автономії. Рейтинги, що регулюються комерційними медіа-організаціями проводять оцінку якості поза межами як ВНЗ, так і держави, чим, можливо, кидають виклик національному суверенітету. Відкриті джерела та соціальні мережі-сайти також виконують функцію оцінювання, а інструменти потрапляють безпосередньо в руки студентів та інших зацікавлених сторін, обходячи вищу освіту та уряд у цілому. Слайд 6.

Перспективи глобалізації вищої освіти в ЄС

Країни з перехідною економікою швидко збільшують інвестиції у вищу освіту та будуть встановлювати темп у глобальних гонках за знання та таланти
Бразилія, Росія, Індія та Китай домінуватимуть над Європою та Японією

Висновки. За прогнозами дослідників у майбутньому Бразилія, Росія, Індія та Китай домінуватимуть над Європою та Японією, відчуваючи зростання науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт. Для Європи ці події викликають серйозне занепокоєння, оскільки вони перетинаються з метою ЄС - побудувати «найбільш динамічну та конкурентоспроможну економіку в світі, основу на знаннях» (Лісабонський договір, 2000). Існує зростаюча турбота про те, що «Європа вже не встановлює темп у глобальних гонках за знання та таланти, тоді як країни з перехідною економікою швидко збільшують інвестиції у вищу освіту».

Таким чином, за два десятиліття глобальні процеси мали значний вплив на вищу освіту ЄС з їх позитивними та негативними наслідками. Але кожна країна ЄС буде робити власні висновки. Для національної системи вищої освіти України цей досвід також буде індивідуальним і чого буде більше покаже час. Це буде перспективою подальших розвідок в обраному напрямку.

Використані джерела

1. Altbach Ph., Reisberg L., Rumbley L. Trends in Global Higher Education, Tracking an Academic Revolution. Paris: UNESCO. – 2009. – 246р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.177.926&rep=rep1&type=pdf>
2. Frans van Vught Internationalisation and Globalisation in European Higher Education. – 2002. – Р.2-15. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.humane.eu/fileadmin/wsan_docs/ws2004/ws2004_Mon_VanVught_1_Internationalisation.pdf
3. Hans de Wit Globalisation and Internationalisation of Higher Education. –2011. – Vol. 8, No 2. – Р. 241-248. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <file:///D:/%D0%97%D0%B0%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%B7%D0%BA%D0%B0/254141-342969-1-PB.pdf>
4. Hazelkorn E. Reflections on Global problems of Higher Education: a European Perspective. AERA's Division J and NAFSA: Association of International Educators. – 2013. – 7р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nafsa.org/ /File/ /reflections_on_global.pdf
5. Kerikmäe T., Monnet J. Globalisation and Higher Education from European Perspective. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ttu.ee/public/j/Jean-Monnet-Tippkeskus/II_artikkel.pdf
6. Marginson S., Marijk van der Wende Globalisation and higher education. OECD. – 2006. – 74р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.oecd.org/edu/research/37552729.pdf>
7. Zgaga P., Teichler U., Brennan J. The Globalisation Challenge for European Higher Education. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.uni->

Mospan Natalia. Globalization of EU higher education: Implications and Perspectives. *The study examines the effects of globalization, internationalization and Europeanization on higher education. Among such consequences competition, marketisation, ratings, entrepreneurial nature of universities, accreditation, alternative financing are distinguished. The tendencies of globalization will harm higher education in small countries and linguistic area. This will increase dramatic inequalities among universities, with the dominant role of world-class universities in Western countries. The results of this study can contribute to a deeper understanding of the current state of globalization of higher education in Ukraine.*

Key words: *Europeanization; EU; globalization; higher education; internationalization.*

Моспан Н. В. Глобализация высшего образования в ЕС: последствия и перспективы. *Автором статье представлены результаты анализа влияния процесса глобализации на высшее образование ЕС. За основу для анализа взяты публикации учёных ЕС, которые широко освещают этот вопрос. Исследование посвящено изучению последствий процессов глобализации, интернационализации и Европеизации в сфере высшего образования. Среди таких последствий выделяют конкуренцию, рыночные отношения, рейтинги, предпринимательский характер вузов, аккредитацию, альтернативное финансирование. Результаты данного исследования могут способствовать более глубокому пониманию текущего состояния глобализации высшего образования в Украине.*

Ключевые слова: *высшее образование; глобализация; Европеизация; ЕС; интернационализация.*